

DEMOGEOGRAFSKE PROMJENE U OPĆINI ILIJAŠ U PERIODU 1953-2013. GODINE¹

Amela Mujagić

Tursko – bosanski Sarajevo koledž
Azize Šaćirbegović 122, 71000 Sarajevo
e-mail: mujagic.amela@hotmail.com

Izeta Tumbul

OŠ „Nafija Sarajlić“, Sarajevo
Gradačaćka 56, 71 000 Sarajevo
e-mail: izeta.tumbul@outlook.com

U radu su prezentirane demografske promjene na području općine Ilijaš u periodu 1953-2013.god. Demografske promjene na području općine Ilijaš u navedenom periodu nisu do sada detaljnije analizirane, posebno sa pozicija uzroka demogeografskog razvoja.

Analizom demogeografskih podataka došlo se do zaključka da su na području općine Ilijaš uočeni negativni demografski procesi, koji traju od 1953. do 2013. godine. Oni su posebno izraženi tokom rata 1992-1995.god., ali i u postratnom periodu, od 1995. godine do danas. Promjene su jasno vidljive i odnose se na smanjenje ukupnog broja stanovništva, prirodnog kretanja stanovništva i migracija, strukturnih obilježja, gustoće i demogeografskog razmještaja.

Ključne riječi: demografija, Ilijaš, prirodno kretanje stanovništva, mehaničko kretanje populacije, strukturna obilježja, razmještaj stanovništva.

DEMOGRAPHIC CHANGES IN ILIJAS MUNICIPALITY IN THE PERIOD 1953-2013.

Amela Mujagić

Tursko – bosanski Sarajevo koledž
Azize Šaćirbegović 122, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Izeta Tumbul

OŠ „Nafija Sarajlić“, Sarajevo
Gradačaćka 56, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

This paper presents demographic changes in the area of Ilijaš Municipality during the period 1953-2013. Demographic changes in the area of Ilijaš Municipality during the mentioned period of time have not been examined to a greater extent so far, especially with the position causes of the demographic development.

From the analysis of the data collected, we have come to a conclusion in the area of Ilijaš Municipality were observed a negative demographic process in the period from 1953 to 2013. They are particularly expressed during the war from 1992 to 1995, but in the post-

¹ Rad je skraćena verzija magistarskog rada autorice Amele Mujagić (115 stranica teksta, 54 tabela, 37 grafikona, 6 priloga), odbranjen u ak. 2010/11.god. na Univerzitetu u Tuzli, dopunjen preliminarnim demografskim pokazateljima popisa stanovništva u 2013.god.

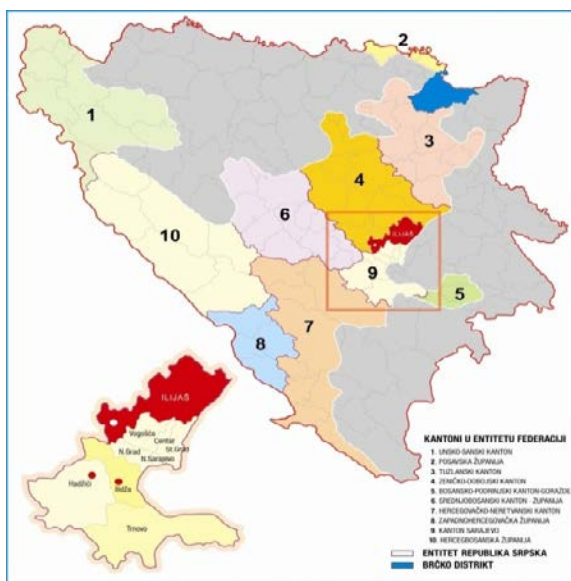
war period, from 1995 until today. The changes are clearly visible and are related to the reduction of the total population, natural movement and mechanical movement of the population, structural characteristics, density and demogeographic distribution.

Key words: demography, natural movement of the population, mechanical movement of the population, structural features, distribution of population.

UVOD INTRODUCTION

Područje općine Ilijaš se nalazi u središnjem dijelu Bosne i Hercegovine u dolini rijeke Bosne. Prema političko-administrativnoj podjeli pripada Kantonu Sarajevo. Općina Ilijaš ima veoma povoljan geografski položaj s obzirom da se nalazi na saobraćajnom koridoru Vc i neposrednoj blizini urbanog sistema Sarajeva. Uticajem prirodnih predispozicija za naseljavanje, ali i raznolikih historijskih i društveno-ekonomskih faktora tokom prošlosti, proizašao je specifičan demografski razvoj općine Ilijaš (vidi sl.1).

Raznovrsna geološka građa koja je orudnjena različitim rudama, pogodnim za razvoj bazične industrije, gusta hidrografska mreža i bogat šumski pokrov predstavljaju najvažnije prirodne resurse, koji su uticali na dinamičan razvoj općine. Zahvaljujući

Sl. 1. Geografski položaj Sarajevskog Kantona i u njemu općine Ilijaš

Fig. 1. Geographical location of the Sarajevo Canton and Ilijaš Municipality

promjene kao što su smanjenje ukupnog broja stanovnika, migracioni procesi i demografsko starenje. Ovo potvrđuju analize demogeografskih pokazatelja, a koristeći se, prije svega statističkim i komparativnim metodama. Osim navedene demogeografske analize, definisana je projekcija stanovništva primjenom demogeografske metode trenda. Pored toga, u radu je korišten i kartografski metod, kao i metod terenske opservacije.

prirodnogeografskim odlikama, općina Ilijaš je bila značajno industrijsko privredno područje u kojem je Željezara Ilijaš imala dominantni uticaj. Proces industrijalizacije znatno je uticao i na promjenu prostorne i funkcionalne strukture općine, sa dominantnom ulogom sekundarnog sektora privredivanja. Nakon toga razdoblja nastupa period tržišnog privrednog razvoja koji se ogleda u napuštanju sekundarnog planskog privrednog razvoja, koji se sve više usmjerava prema tercijskom i kvartarnom sektoru. To je period prestruktuiranja privrednog razvoja koji se reflektovao na demogeografske transformacije na ukupnom prostoru ilijaške općine.

Period nakon 1991. godine obilježen je burnim političkim i društvenim promjenama koje su imale za posljedicu značajne demografske

Za analizu podataka o stanovništvu koristili smo statističke podatke popisa stanovništva za period 1953-1991. godine. Od 2003-2012. godine podaci o stanovništvu bazirani su na procjenama Federalnog zavoda za statistiku i Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, dok su za 2013. godinu korišteni preliminarni podaci Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova Bosne i Hercegovine Federalnog zavoda za statistiku i Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine.

UKUPNO KRETANJE STANOVNIŠTVA U OPĆINI ILIJAŠ U PERIODU 1953-2013. GODINE TOTAL POPULATION CHANGE IN THE ILIJAS MUNICIPALITY IN THE PERIOD 1953-2013.

Demografski razvoj stanovništva općine Ilijaš odvijao se u uvjetima složenih historijskih, političkih, ekonomskih i drugih prilika što je bitno uticalo na promjene u ukupnom broju stanovnika ovog prostora. Ukupno kretanje stanovništva posljedica je prirodnog kretanja i prostorne pokretljivosti (konačne migracije). Prema tome, prirodno kretanje i migracije su osnovne odrednice razvoja stanovništva nekog područja (Nejašmić, 2005).

U periodu 1953-1991.god. kretanje ukupnog broja stanovnika, pokazuje trend porasta broja stanovnika, od kojih je period između 1953. i 1961.god. bio najizraženiji. Ukupan broj stanovnika za navedeni period povećan je za 5.268 ili za 34,6% sa prosječnom stopom godišnjeg rasta stanovništva od 3,69%. Na ovako visoku stopuprirodnog priraštaja stanovništva uticali su društveni stimulansi nakon Drugog svjetskog rata i imigracije stanovništva, koje se zapošljavalo u sekundarnom sektoru. Velik broj imigranata na ovo područje, u navedenom periodu, povezan je sa brzim razvojem industrije i deagrarizacijom na cijelom području Bosne i Hercegovine.

Tabela 1. Ukupno kretanje broja stanovnika u općini Ilijaš u periodu od 1953. do 2013.
Table 1. Total population change in the Ilijas municipality in the period 1953-2013.

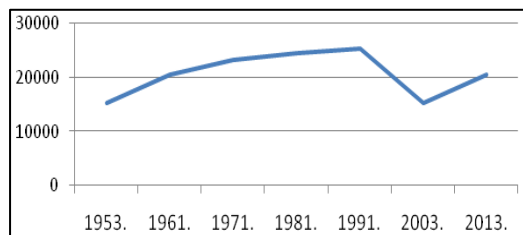
Godina	Broj stanovnika	Stope ukupnih promjena u %	Prosječna stopa godišnjeg rasta u %
1953. ²	15 231	14,8	2,80
1961.	20 499	34,6	3,69
1971.	23 007	12,2	1,15
1981.	24 316	5,7	0,55
1991.	25 184	3,6	0,35
2003.	15 325	-39,1	-4,86
2013.	20 504	34,0	2,89

Izvor: Stanovništvo BiH, Narodnosni sastav po naseljima, Zagreb, travanj, 1955, str. 15; Kanton Sarajevo u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2004, str. 8; Statistički bilten 195, FZS, Sarajevo, decembar, 2013, str. 84.

U narednom periodu porast ukupnog broja stanovnika je usporen i stopa ukupne promjene osjetno je niža, zbog negativnog migracionog salda, da bi u 1991. godini iznosila 3,6%. Prema tome, opća tendencija ukupnog kretanja broja stanovnika općine Ilijaš u posmatranom periodu ogleda se u opadanju prosječne godišnje stope rasta (vidi tab.1 i sl. 2).

² Stopa ukupne promjene i prosječna stopa godišnjeg rasta je izražena u odnosu na popis stanovništva 1948. godine.

Naročito velike promjene u ukupnom kretanju broja stanovnika općine Ilijaš nastupile su nakon 1992.god. Ovaj period karakterističan je po destrukciji velikih razmjera u stanovništvu, imovini, privrednim kapacitetima te društvenoj i komunalnoj infrastrukturi. Broj stanovnika u 2003. godini smanjen je za 9.859 stanovnika ili za 39,1% u odnosu na 1991. godinu.

Sl. 1. Prirodno kretanje stanovništva općine Ilijaš od 1953. do 2013.god.

Fig. 1. Natural change of the population in Ilijas Municipality in the period 1953-2013

U periodu od 2003-2013. godine zabilježen je porast ukupnog broja stanovnika za 5.179 stanovnika ili za 34,0% sa prosječnom stopom godišnjeg rasta od 2,89%, što je rezultat procesa povratka stanovništva na prijeratna prebivališta, te imigracije stanovništva iz drugih krajeva Bosne i Hercegovine, pretežno iz istočne Bosne, nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995.god. U navedenom periodu u Bosni i Hercegovini ukupan broj stanovnika je smanjen sa 3.832.000 u 2003. godini³ na

3.791.622 u 2013. godini⁴ ili za 40.378 stanovnika.

Prirodno kretanje stanovništva u općini Ilijaš u periodu 1953-2013.god.

Natural change of the population in the Ilijas Municipality in the period 1953-2013.

Poznavanje prirodnog kretanja stanovništva nužno je za ocjenu osnovnih demografskih procesa nekoga prostora. Time se doprinosi i razumijevanju društveno-ekonomskih promjena (Friganović, 1990).

Prirodno kretanje stanovništva općine Ilijaš u periodu 1953-1991. godine odvijalo se u uvjetima opšteg društveno-ekonomskog napretka i rezultat je djelovanja bioloških procesa, socio-ekonomskih, psiholoških i drugih činilaca. U ovom periodu natalitet je predstavljao pozitivnu odrednicu prirodnog kretanja stanovništva, ali je imao tendenciju pada sa 41,0‰ u 1953. godini na 14,4‰ u 1991. godini. U navedenom periodu stope mortaliteta su smanjene sa 14,2‰ na 7,5‰ zahvaljujući općem napretku društva, u prvom redu razvoju zdravstva, te porastu ukupnog životnog standarda stanovništva, vidi tab. i sl. 2.

Kretanje nataliteta i mortaliteta u periodu od 1953. do 1991. godine i njihov međusobni odnos doveli su do promjena u visini prirodnog priraštaja u općini Ilijaš. Sve ove promjene odlike su demografske tranzicije u kojoj su promjene visine nataliteta tokom vremena imale sve veći značaj. Stope prirodnog priraštaja u navedenom periodu imale su tendenciju pada i to sa vrlo visoke stope (26,8‰) u 1953. godini do umjerenog tipa (6,9‰) u 1991.god. sve veći načaj.

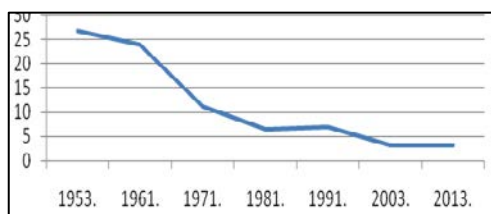
³ Demografija, tematski bilten, 02, 2009, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, str. 21. Podaci se odnose na procjene broja stanovnika sredinom 2003. godine.

⁴ Preliminarni podaci Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine, Sarajevo, 05. 11. 2013. godine. Prema uvodnim napomenama Agencije za statistiku podatak se odnosi na ukupan broj popisanih osoba što nije isto što i ukupan broj stalno nastanjenog stanovništva u Bosni i Hercegovini.

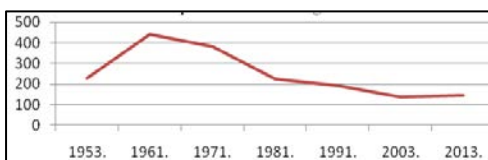
Tabela 2. Prirodno kretanje stanovništva i vitalni indeks stanovništva općine Ilijaš za period 1961-2013.god.**Table 2. Natural change of the population and vital index of the population in the Ilijas municipality in the period 1953-2013.**

Godina	Br.st. sredinom godine	Živo-rođeni	Umrli	Prirodni priraštaj	Živorodeni	Umrli	Prirodni priraštaj	Vitalni indeks $V_i = \frac{N}{M} * 100$
					na 1000 stanovnika			
1953.	15 334	629	218	218	41,0	14,2	26,8	228,7
1961.	20 625	651	148	148	31,0	7,0	24,0	442,8
1971.	23 080	301	89	89	15,0	3,9	11,1	384,6
1981.	24 355	278	124	124	11,6	5,2	6,4	223,0
1991.	25 238	363	190	190	14,4	7,5	6,9	192,0
2003.	15 301	173	125	125	11,3	8,2	3,1	137,8
2013.	19 590	194	133	133	9,9	6,8	3,1	145,6

Izvor: Stanovništvo SRBiH, Republički zavod za statistiku, Sarajevo, 1966; ; Statistički godišnjak BiH br. 71, Sarajevo, 1972; Statistički godišnjak BiH 1992, Sarajevo, 1999, str. 24; Kanton Sarajevo u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2004, str. 9; Vitalna statistika, za 2013. godinu, Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo

Sl. 2. Stope prirodnog priraštaja stanovništva općine Ilijaš od 1953. do 2013.god u %.**Fig.2. Natural movement of the population in Ilijas Municipality in the period 1953-2013**

većeg broja umrlih nego rođenih, tj. zbog negativnog prirodnog priraštaja).

Sl. 3. Vitalni indeks za općinu Ilijaš u periodu 1953-2013.god.**Fig.3. Vital index in Ilijas Municipality in the period 1953-2013**

godini.

Zbog smanjenja ukupnog broja stanovnika, opadanja stopa nataliteta, negativnih migracijskih trendova populacije mlađe životne dobi, kao i nepovoljne ekonomske i političke situacije, primjetan je dalji pad stope prirodnog priraštaja u općini Ilijaš koji je u 2013. godini dosegao vrijednost od 3,1%. U Bosni i Hercegovini zabilježena je negativna stopa prirodnog priraštaja od 2007. godine, (-0,3%)⁵, dok je 2013. godine iznosila -1,3%⁶, što znači da je prisutna prirodna depopulacija (brojčano smanjenje stanovništva prirodnim putem zbog

Negativne tendencije bioreprodukcijских obilježja stanovništva općine Ilijaš pokazuje i vitalni indeks (tabela 2, sl. 3). On pokazuje je li riječ o smanjenju stanovnika prirodnom promjenom, ako je manji od 100, ili povećanju broja stanovnika prirodnom promjenom, ako je veći od 100 (Nejašmić 2005). O izraženoj padajućoj bioreprodukciji stanovništva govore i vrijednosti vitalnog indeksa koje su se kretale od 442,8 u 1961. godini do 137,8 u 2003.

⁵ Demografija, tematski bilten, 02, 2009, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, str. 21.

⁶ Saopštenje, godina VIII, broj 1, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 20. 03. 2014.

U Bosni i Hercegovini vitalni indeks manji od 100 zabilježen je 2007. godine (96,50),⁷ dok je njegova vrijednost 2013. godine iznosila 86, 79.⁸ Dakle, radi se o smanjenoj reprodukciji što je rezultat niskih stopa nataliteta i povećane stope mortaliteta kao posljedica većeg udjela starog stanovništva.

Migracioni saldo u općini Ilijaš u periodu 1953-2013.god.

The balance of migration in the Ilijas Municipality in the period 1953-2013.

Promjene u broju i strukturi stanovništva odvijaju uz istovremeno djelovanje prirodne i mehaničke komponente. Pozitivan migracioni saldo u općini Ilijaš zabilježen je u periodu 1953-1961.god. i iznosio je 1.394, vidi tabelu 3. Prosječna stopa rasta ukupnog broja stanovnika u navedenom periodu iznosila je 36,9% na koju je dominantno uticala komponenta prirodnog priraštaja sa prosječnom stopom priraštaja od 27,5% što je 74,5%, od ukupnog rasta, a imigracija je učestvovala sa 25,5%. U periodu od 1961. do 1971. godine zabilježen je negativan saldo migracija i iznosio je -1.201. Na stopu rasta ukupnog stanovništva prirodni priraštaj je uticao sa 147,8%, dok je migracija bila negativna komponenta i iznosila je - 47,8% od ukupnog porasta stanovništva. Tendencija smanjenja prirodne komponente u periodu od 1971. do 1991. godine praćena je tendencijom pojačane emigracijske komponente što je imalo za posljedicu smanjenje stope ukupnog rasta stanovništva u navedenom periodu.

Tabela 3. Saldo migracija, prosječna stopa prirodnog priraštaja i stopa godišnjeg rasta stanovništva u općini Ilijaš u periodu 1953-2013.

Table 3. Migration balance, average rate of natural increase and the rate of annual population growth in Ilijas municipality in the period 1953-2013.

Period	Prosječan broj stanovnika	Saldo migracija	Godišnji prosjek salda migracija	Stopa migracionog salda	Prosječna stopa prirodnog priraštaja u ‰	Stopa godišnjeg rasta stanovništva u ‰
1953-1961.	17 869	1 349	1 68,6	9,4	27,5	36,9
1961-1971.	21 753	-1 201	-1 20,1	-5,5	17,0	11,5
1971-1981.	23 662	-667	-66,7	-2,8	8,2	5,5
1981-1991.	24 750	-1 418	-141,8	-5,7	9,2	3,5
2003-2013.	17914	3 953	3 95,3	22,1	7,2	28,9

Izvor: Popisi stanovništva 1953, 1961, 1971, 1981. i 1991, Kanton Sarajevo u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2004, str.9; Vitalna statistika, Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo; Samostalno izračunavanje na bazi statističkih podataka.

Mehaničko kretanje stanovništva u općini Ilijaš nakon 1995. godine odvijalo se kroz proces povratka izbjeglog i raseljenog stanovništva, unutrašnje i vanjske migracije. U

⁷ Samostalno izračunavanje vitalnog indeksa na osnovu podataka iz tematskog biltena, 02, 2009, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine,

⁸ Saopštenje, godina VIII, broj 1, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 20. 03. 2014.

periodu 2003-2013. godine prosječna stopa ukupnog rasta broja stanovnika iznosi 28,9%, na koju je prirodni priraštaj uticao sa 24,9%, a imigracija sa 76,5%, što je rezultat povratka izbjeglog i raseljenog stanovništva, te doseljavanje stanovništva iz drugih krajeva Bosne i Hercegovine, najviše iz istočne Bosne, nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Dobna struktura stanovništva u općini Ilijaš u periodu 1961-2013. godine **Age structure of the population in the Ilijas Municipality in the period 1961-2013.**

Dobna struktura stanovništva po svojim je društveno-ekonomskim implikacijama jedna od najvažnijih struktura stanovništva. Ona odražava biodinamiku i potencijalnu vitalnost stanovništva nekog područja. "Iz nje se vidi prošlost, čita sadašnjost i nazire budućnost kretanja stanovništva" (Friganović, 1990).

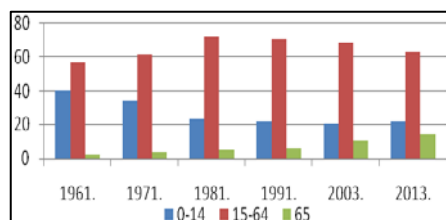
Promjene u dobnom sastavu stanovništva općine Ilijaš sadrže dva uporedna demografska procesa: smanjivanje udjela mladih uz istovremeno povećavanje udjela starog stanovništva vidi tablu 4 i grafikon 4. Riječ je o demografskom starenju stanovništva, pojmu pod kojim se u literaturi najčešće podrazumijeva povećanje udjela stanovništva starog 60 i više ili 65 i više godina u ukupnom stanovništvu (Wertheimer-Baletić, 1999).

Tabela 4. Dobna struktura stanovništva općine Ilijaš u periodu 1961 - 2013. godine
Table 4. Age structure of the population in the Ilijas municipality in the period 1961 - 2013.

Godina	Ukupan broj stanovnika	Starost stanovništva					
		0-14		15-64		+ 65	
		Ukupno	%	Ukupno	%	Ukupno	%
1961.	20 499	8261	40,3	11717	57,1	521	2,5
1971.	23 007	7863	34,1	14303	62,1	753	3,7
1981.	24 316	5717	23,5	17404	71,6	1174	4,8
1991.	25 184	5552	22,1	17858	71,0	1475	5,9
2003.	15 325	3199	20,9	10517	68,7	1609	10,5
2013.	20 504	4280	21,8	12398	63,3	2912	14,8

Izvor: Popis stanovništva i stanova 1971. Stanovništvo i domaćinstva po opštinama (uporedni podaci) 1961 i 1971, str. 32 i 33, RSZ, Sarajevo, 1973; Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991, Stanovništvo - uporedni podaci 1971, 1981. i 1991, Statistički bilten br. 265, FZS, Sarajevo, 1998, str. 14; Kanton Sarajevo u brojkama, FZS, Sarajevo, 2004, str. 8; Procjena ukupnog broja stanovnika po starosnoj i spolnoj strukturi, Saopćenje FZS, Sarajevo, 2013.

U periodu od 1961. do 1991. godine smanjivao se udio mladog, a povećavao udio starog stanovništva u ukupnom broju stanovnika. Udio mladog stanovništva (0-19) u navedenom periodu smanjen je sa 40,3% na 21,8%, dok je udio starog stanovništva u općini Ilijaš povećan sa 2,5% na 5,9 %.

Sl. 4. Dobna struktura stanovništva u općini Ilijaš u periodu 1961-2013.god. u %.

Fig.4. Age structure of the population in Ilijaš Municipality in period 1961-2013

Dobna struktura stanovništva općine Ilijaš, u periodu od 2003. do 2013. godine, razvijala se pod specifičnim uticajem društveno-ekonomskih procesa, ali i brojnih destabilizacijskih faktora razvoja stanovništva koji su uglavnom remetili normalan demografski razvoj. U tom kontekstu važnim uzrocima promjene u dobnoj strukturi stanovništva općine Ilijaš možemo izdvojiti: nizak natalitet, nepovoljne socijalno-ekonomske prilike, povratak stanovništva na prijeratna prebivališta većinom starije dobi, doseljavanje stanovništva starije dobi sa drugih područja

Bosne i Hercegovine i iseljavanje mladog stanovništva u inostranstvo.

Analize promjene u dobnoj strukturi stanovništva općine Ilijaš u periodu od 2003. do 2013. godine pokazuju blago povećanje udjela stanovništva od 0 do 14 godina sa 20,9% na 21,8% ili za 4,3%, dok je udio stanovništva preko 65 godina starosti povećan sa 10,5% na 14,8% ili za 40,9%. Dakle, stanovništvo općine Ilijaš zahvatio je proces starenja, te pad potencijalne biodinamike i vitalnosti koji se javio kao posljedica snižavanja stopa prirodnog priraštaja. Ovako nepovoljna dobna struktura stanovništva ima značajan uticaj na prirodnu reprodukciju stanovništva. Proces demografskog starenja stanovništva ima brojne negativne posljedice i na dinamiku i strukturu privrednog razvoja, povećanje izdataka raznih društvenih fondova, kao što su fondovi penzionog, zdravstvenog i socijalnog osiguranja.

Prostorni razmještaj stanovništva i gustina naseljenosti opštine Ilijaš u periodu 1953-2013.god.

The territorial arrangement of the population and population density of the Ilijaš Municipality in the period 1953-2013.

Razmještaj stanovništva u opštini Ilijaš ukazuje na veliku povezanost sa prirodnom osnovom i, u novije vrijeme, sve uticajnijim društveno-ekonomskim, političkim i demografskim faktorima kao što su: migracija, stope nataliteta i mortaliteta. Gustina naseljenosti općine Ilijaš pokazuje dvojnju polarizaciju; veća je u ravničarskom dijelu u odnosu na brdsko-planinski prostor općine. Prema tome, prirodna osnova ovog kraja i njena valorizacija je uticala na diferencirano naseljavanje i razvoj stanovništva pojedinih dijelova ovog prostora, koje je živjelo na površini od 323 km². Prosječna gustina naseljenosti iznosila je 77,9 stanovnika na km², vidi tabelu 5.

Prema popisu stanovništva 1991.god. na području općina Ilijaš živjelo je 25.184 stanovnika. Nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma površina općine Ilijaš reducirana je sa 323 km² na 309 km². Tako su naselja Sirovine, Vuknići i Šljeme, koja su činila dio teritorije općine Ilijaš, administrativno pripojeni Republici Srpskoj, vidi sl.5. U 2013. godini prema preliminarnim podacima Federalnog zavoda za statistiku u općini Ilijaš, ukupno je popisano 20.504 stanovnika, te je prosječna gustina naseljenosti iznosila 66,3 stan./km². Ako pođemo od općeprihvaćene klasifikacije naseljenosti, onda možemo konstatovati da područje općine

Projekcije stanovništva općine Ilijaš 2003- 2020.god. Population projections of the Ilijas Municipality from 2003-2020.

Pored postojeće demogeografske analize na području općine Ilijaš, važno je predviđeti njenu projekciju u neposrednoj budućnosti. Stanovništvo, posebno radno aktivno, je neozaobilazna karika u planiranju strategije razvoja i ukupnom planiranju društveno-ekonomskog razvoja. Značaj projekcija stanovništva povezan je i sa populacionom politikom. Da bi se moglo uticati na demografski razvoj, neophodna je spoznaja budućih kretanja (Friganović, 1990).

Projekcija ukupnog kretanja broja stanovnika općine Ilijaš izračunata je za 2020. godinu na osnovu kretanja broja stanovnika od 2003. do 2013. godine primjenom demografske metode izračunavanja razvojne tendencije. Kod primjene ovog metoda polazi se od pretpostavke da će budućnost ličiti na prošlost (Breznik, 1980).

Na osnovu projekcije o kretanju ukupnog broja stanovnika, primjenom metode linearnog trenda ili pravca, ustanovili smo da će broj stanovnika općine Ilijaš u 2020.god. iznositi 23.041,¹⁰ sa prosječnom stopom godišnjeg rasta od 1,66%. U razmatranju projekcije pošlo se od hipoteze da će se buduće kretanje stanovništva odvijati slično kao u periodu od 2003. do 2013. godine. Ipak, zbog činjenice da je imigracija u tom periodu bila znatno veća od emigracije, može se očekivati da se u narednom periodu neće nastaviti dosadašnji trend, pa bi trebalo uvesti korektivne faktore.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA CONCLUSIONS

Područje općine Ilijaš nalazi se u središnjem dijelu Bosne i Hercegovine u dolini rijeke Bosne. Prema političko-administrativnoj podjeli pripada Kantonu Sarajevo. Općina Ilijaš ima veoma povoljan geografski položaj.

Prirodno-geografske i društvenoekonomske prilike na području općine Ilijaš imale su značajan uticaj na demografske promjene koje su se na ovom području dogodile u periodu 1953-2013. godine. Demografski razvoj u navedenom periodu odvijao se pod različitim uvjetima i različitim društveno-političkim sistemima i svaki od njih je ostavio određeni pečat na stanovništvo ovog područja.

Demografsko priraščivanje bio je promjenljivog intenziteta. Tendencija smanjenja prirodne komponente praćena je tendencijom pojačne emigracijske komponente, što je imalo za posljedicu smanjenje stope ukupnog rasta stanovništva.

Broj stanovnika općine Ilijaš 2013.god. u odnosu na popis stanovništva 1991.god. smanjen je za 4.680, odnosno 18,6%. Na smanjenje ukupnog broja stanovnika u navedenom periodu uticala su ratna dešavanja od 1992. do 1995. godine, zatim migracije stanovništva i pad stope nataliteta.

Analizirajući prirodno kretanje stanovništva u periodu od 1953. do 2013. godine, došli smo do zaključka da su na području općine Ilijaš stope nataliteta, uz određene oscilacije, u opadanju. Stope nataliteta su smanjene sa 40,9‰ u 1953.god. na 9,9‰ u

¹⁰ Projekcija rađena primjenom linearnog trenda po formuli: $\sum y = Na + b\sum x$; $\sum xy = a*\sum x + b*\sum x^2$, u: Breznik: *Demografija, analiza, metodi i modeli* (1980, 347).

Rješenjem sistema jednačine izračunali smo parametre a i b na osnovu podataka o kretanju broja stanovnika od 2003-2013. godine, $a = \frac{\sum y_i}{N}$; $b = \frac{\sum y_i x_i}{\sum x^2}$, $a = \frac{19202202}{11} = 17456,3$, $b = \frac{51197}{110} = 465,4$; $Y_{2020} = a + bx = 17456,3 + 456,4 * 12 = 23.041$.

2013.god. Stope mortaliteta su takođe u opadanju, što je posljedica poboljšanja društveno-ekonomskih uvjeta života i u posmatranom periodu se kretala od 14,2‰ do 6,8‰. U 1953. godini prirodni priraštaj iznosio je 26,7‰, dok je u 2013.god. dostigao je vrijednost od 3,1‰, što ga uvrštava u niski tip prirodnog priraštaja.

U periodu 2003-2013. godine prosječna stopa ukupnog rasta broja stanovnika iznosi 28,9‰, na koju je prirodni priraštaj uticao sa 24,9%, a imigracija sa 76,5%, što je rezultat povratka izbjeglog i raseljenog stanovništva. Pored toga na promjenu demogeografske slike uticale su imigracije stanovništva iz drugih krajeva Bosne i Hercegovine, najviše iz istočne Bosne, a što se desilo nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Razmještaj stanovništva ilijaške općine uglavom je uslovljen prometnim komunikacijama i reljefom. Općina Ilijaš je 1991. godine imala 25.184 stanovnika, a 2013. godine, pod uticajem rata i drugih faktora, broj stanovnika je smanjen na 20.504. Prosječna naseljenost 1991.god. iznosila je 77 st./km², a u 2013. godini 66,4 st./km². Nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma površina općine je smanjena sa 323 km² na 309 km².

Kod razmatranja projekcije stanovništva pošli smo od hipoteze da će se buduće kretanje broja stanovnika odvijati slično kao u periodu od 2003. do 2013.god. Na osnovu rezultata projekcije stanovništva, utvrdili smo da će u općini Ilijaš 2020.god. broj stanovnika iznositi 23.041 sa prosječnom godišnjom stopom rasta od 1,66%.

Navedeni demografski procesi općine Ilijaš pokazuju odlike stacionarne populacije. Da bi se uklonili ili bar usporili negativne demografske procese na području općine Ilijaš neophodno je donijeti demogeografski plan u sklopu strategije budućeg razvoja općine i Kantona Sarajevo, čiji je ona sastavni dio.

Literatura i izvori

- Breznik, D. (1980). *Demografija, Analiza, metodi i modeli*, Naučna knjiga, Beograd
- Frganović, M. (1990). *Demogeografija. Stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb
- Nejašmić, I. (2005). *Demogeografija, Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb
- Wertheimer-Baletić, A. (1999). *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb.
- Stanovništvo SRBiH, Prirodno kretanje stanovništva 1953-1962. godine, RZS, Sarajevo, 1966.
- Statistički godišnjak BiH br. 61, Sarajevo, 1969.
- Statistički godišnjak BiH br. 71, Sarajevo, 1972.
- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981, Stanovništvo i domaćinstva, Uporedni podaci za 1971. i 1981, za opštine, Statistički bilten br. 86, RZS, Sarajevo, 1982.
- Statistički godišnjak BiH, 1983, god. XVII, Sarajevo, 1983.
- Stanovništvo BiH, Narodnosni sastav po naseljima, Zagreb, travanj, 1955
- Stanovništvo po naseljenim mjestima, Statistički bilten br. 257, FZS, Sarajevo, 1998.
- Stanovništvo po naseljenim mjestima, Statistički bilten br. 257, FZS, Sarajevo, 1998.
- Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991, Stanovništvo-uporedni podaci 1971, 1981. i 1991, Statistički bilten br. 265, FZS, Sarajevo, 1998.
- Demografija, Tematski bilten 02, Agencija za statistiku, Sarajevo, decembar 2009.
- Procjena broja stanovnika Federacije Bosne i Hercegovine (po starosti i spolu) po kantonima i općinama, 2013, Saopćenje FZS, Sarajevo, 2013.
- Statistički bilten 195, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2013.
- Preliminarni rezultati Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2013.god.
- Vitalna statistika za 2013. godinu, Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo. Saopštenje, Godina VIII, broj 1, Agencija za statistiku, Sarajevo, 20. 03. 2014. godine.

SUMMARY

DEMOGRAPHIC CHANGES IN ILIJAS MUNICIPALITY IN THE PERIOD 1953-2013.

Amela Mujagić

Tursko – bosanski Sarajevo koledž
Azize Šaćirbegović 122, 71000 Sarajevo

Izeta Tumbul

OŠ „Nafija Sarajlić“, Sarajevo
Gradačaćka 56, 71 000 Sarajevo

The Ilijas Municipality is located in the central part of Bosnia and Herzegovina, to be exact in the valley of the river Bosna. According to the political-administrative Ilijas Municipality belongs to the Sarajevo Canton. Ilijas Municipality has a very favorable geographic position. The geographic and socio-economic opportunities in the area of Ilijas had fundamental impact on the demographic changes that have occurred in that area from 1953 to 2013. Demographic developments in that period were carried out under different conditions and different socio-political system and each of them has left some imprint on the population.

Demographic juxtaposition was variable intensity. The downward trend in natural component is accompanied by a tendency of increased emigration reinforced components, which resulted in the reduction of the overall population growth. Population of Ilijas Municipality in the 2013, compared to Census 1991, is decreased by 4.680 or 18.6%. The decrease in total population were caused by the war events from 1992 to 1995, followed by migration and smaller birthrate.

Analyzing the natural movement of the population during the period from 1953 to 2013, we came to the conclusion that the Ilijas Municipality birthrates were declining. Birth rates have decreased from 40,0 ‰ in 1953 to 9,9‰ in 2013. Mortality rates are also declining as a result of improving socio-economic conditions of life in the reporting period ranged from 14,2 ‰ to 6,8‰. In the 1953 natural movement population rate was 26,7‰, while in 2013 it reached a value of 3,1‰ which incorporates a low type of natural growth.

In the period from 2003 to 2013, the average rate of growth in total population is 28,9%, the natural increase, which is affected with 24,9%, while immigration 76,5% as a result of the return of refugees and displaced persons. In addition the changing demographic picture was also influenced by the immigration of population from other parts of Bosnia and Herzegovina, mostly from eastern Bosnia and what happened after the signing of the Dayton Peace Agreement.

The territorial distribution of the population of the Ilijas Municipality mainly conditioned transport communications and relief. Ilijas Municipality in 1991 had a population of 25.184 in 2013 affected by war and other factors, the population was reduced to 20.504. The average population density in the 1991 was 77 inh/ km². The average population density in the 2013 was 66.4 inh/km². After the Dayton Peace Agreement area municipalities was reduced from 323 km² to 309 km².

When considering population projections, we started from the hypothesis that the future population trends proceed similarly as in the period from 2003-201. On the basis of

projections of the population, we concluded in the Ilijas Municipality in 2020 will live for 23,041 population, by a annual growth rate of 1,66% The aforementioned demographic processes Ilijas Municipality show the characteristics of the stationary population. In order to eliminate or at least slow down the negative demographic processes, in the future Ilijas Municipality is necessary to bring Demographic plan within the strategy for the future development of the municipality and the Sarajevo canton, which is an integral part.

Authors

Amela Mujagić

Master of geographical sciences, graduated at the Faculty of Science and Mathematics, University of Tuzla. Currently works at Sarajevo college as geography teacher.

Izeta Tumbul

Master of geographical sciences, graduated at the Faculty of Science and Mathematics, University of Tuzla. Currently works at Primary school „Nafija Sarajlić“, Sarajevo as geography teacher.